

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies Tapio Rätty käsittelee palstalla sosiaalihuollon ajankohtaisia lakikysymyksiä.

Lakisivut tarjoavat juridista hyötytietoa sosiaalialan ammattilaisille.

Juristin nurkkaus -palstan lisäksi sivuilla julkaistaan muita sosiaalialan juristien kirjoituksia, lakiuutisia ja lakitiedon verkkopalvelujen esittelyjä.

Vireillä eduskunnassa -palstalle kootaan hallituksen lakiesityksiä.

Kerro meille, mitä aiheita toivot sivuilla käsiteltävän: palaute@sosiaaliturva.fi

Palstalla aiemmin julkaistuja kirjoituksia on koottu artikkelipankkiin: www.sosiaaliturva.fi

Toimeentulotukilaki ei erottele tuen hakijoita heidän ikänsä, sukupuolensa tai kansalaisuutensa perusteella. Hyvin nuorikin lapsi voi hakea itsenäisesti toimeentulotukea.

Myös alaikäinen voi hakea toimeentulotukea

Toimeentulotuki määrätään lapselle hänen käytettävissä olevien tulojensa ja varojensa sekä toimeentulotuessa hyväksyttävien menojen perusteella. Lapsen vanhemmilla on elatuslain mukainen elatusvastuu lapsestaan, joka tulee ottaa huomioon toimeentulotukea määrättäessä.

Jos vanhemmat eivät tosiasiallisesti osallistu esimerkiksi opintojen takia muualla asuvan alaikäisen lapsensa elatukseen, lapsen hakemusta ei voida hylätä vanhempien elatusvastuun perusteella. Ensin on selvítettävä vanhempien mahdollisuus vastata lapsensa elatuksesta siten kuin lapsen elatuksesta annetussa laissa on säädetty. Jos vanhemmat eivät osien taloudellisten olosuhteidensa perusteella tosiasiasa kykene huolehtimaan lapsensa elatuksesta, lapselle on myönnettävä toimeentulotukea.

Toimeentulotukea lapsen oleskelukunnalta

Keski-Suomen lääninoikeuden päätöksessä oli kysymys 16-vuotiaasta lukiolaisesta, joka opiskeli A:n kunnassa ilmailulukiossa ja asui A:n kunnan opiskelija-asuntolassa. Lapsen äiti asui B:n kunnassa ja sai siellä toimeentulotukea (Keski-Suomen LO 26.3.1997 T 226).

A kunnan sosiaalilautakunta oli hylännyt lapsen toimeentulotukihakemuksen sillä perusteella, että toimeentulotukea ei myönnetä alaikäiselle, koska vanhemmat vastaavat lapsensa elatuksesta siihen saakka, kun tämä täyttää 18 vuotta siinäkin tapauksessa, että lapsi opiskelee toisella paikkakunnalla.

Lääninoikeus katsoi päätöksessään, että A:n kunta oli lapsen oleskelukuntana velvollinen selvittämään lapsen toimeentulotuen tarpeen ja myöntämään hänelle tarpeenmukaisen toimeentulotuen. Asia ei muuttanut toiseksi se, että tuen hakija oli alaikäinen. Lääninoikeus totesi vielä nimenomaisesti, että asiakirjoista ilmeni, että hakijan äiti sai toimeentulotukea B:n kaupungissa eikä äidin normilaskelmassa ollut enää huomioitu lapsen perusosaa, mistä oli pääteltävissä, ettei lapsi saanut tarpeenmukaista elatustaan äidiltään.

Tuki voidaan periä vanhemmilta

Vanhemmat eivät välttämättä tue taloudellisesti poismuuttaneen alaikäisen lapsensa elatusta, vaik-

ka heillä olisikin siihen taloudelliset mahdollisuudet. Näissä tilanteissa lapsi ei tosiasiallisesti saa vanhemmiltaan elatusta. Toimeentulotukea on tällöin myönnettävä ja arvioitava edellytykset sen takaisinperintään vanhemmilta elatusvelvollisuuden laiminlyönnin takia.

Toimeentulotukilain 20 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan toimeentulotuki tai osa siitä voidaan periä takaisin tuensaajan elatusvelvolliselta, jos hän on tahallaan laiminlyönyt elatusvelvollisuutensa. Takaisinperintä edellyttää siten tahallisuutta, tietoista elatusvelvollisuuden laiminlyöntiä. Perinnän edellytyksiä ei ole, jos elatusvelvollisella ei tosiasiasa ole kykyä esimerkiksi tulojensa tai muun elatusvastuunsa takia huolehtia elatusvelvollisuudestaan.

Jos lapselle myönnetty toimeentulotuki päätetään periä elatusvelvolliselta vanhemmalta, päätös siitä on annettava tiedoksi paitsi tuen hakijalle eli lapselle ja hänen huoltajalleen myös sille vanhemmista, jolta tuki on päätetty periä takaisin.

Lähtökohtaisesti ennen toimeentulotuen myöntämistä lapselle tulisi asiassa selvittää, miten vanhemmat ovat pyrkinet täyttämään elatusvelvollisuutensa. Ennen päätöksentekoa tulisi kuulla lapsen huoltajia. Ottaen huomioon toimeentulotuen luonteen ja sen kiireellisyden kuulematta jättämistä ei voida kuitenkaan pitää sellaisenaan muotovirheenä, joka estäisi tuen takaisin perimisen. Tätä mieltä oli korkein hallinto-oikeus ratkaisussaan (KHO 21.9.1994 T 4271).

Kyseisessä tapauksessa toimeentulotukea oli annettu 17-vuotiaalle lapselle, joka oli muuttanut pois kotoa. KHO katsoi, että lapsen vanhempi oli velvollinen korvaamaan toimeentulotuen elatusvelvollisuuden laiminlyönnin takia. Lapsen vanhempi oli esittänyt väitteen kuulemisvirheestä; vanhempaa ei ollut kuultu, kun tuki myönnettiin ja perinnästä päätettiin. Tässä tapauksessa lapsen toimeentulotuen tarve oli ollut välitön eikä päätöksentekoa voitu lykätä. Asiassa oli siten perusteet jättää lapsen vanhempi – elatusvelvollinen – päätöstä tehtäessä kuulematta.

Yksityisesti sijoitetun lapsen toimeentulotuki

Toimeentulotuki voidaan joutua määräämään itsenäisesti myös silloin, kun lapsi on yksityisesti sijoit-

tettu lastensuojelulain mukaisesti yksityisen hoitajan perheeseen. Toimeentulotukilain 3 §:n perheen määritelmästä johtuu, ettei lapsen yksityisen hoitajan ja tämän perheen tuloja ja varoja voida ottaa huomioon alaikäisen lapsen toimeentulotukea määrättäessä. Tällöin yksityisesti sijoitettu alaikäinen lapsi muodostaa yksin lain 3 §:n tarkoittaman perheen ja toimeentulotuki määrätään pelkästään lapsen tulojen ja varojen sekä toimeentulotuessa hyväksyttävien menojen perusteella.

Jos lapsen biologiset vanhemmat eivät tue lasta tai yksityisesti sijoitetun lapsen hoitajaa, sosiaaliohjelmatyöntekijän tulisi arvioida, voidaanko lapsen hoitajan ja biologisten vanhempien välillä tehdä elatussopimus. Jos vanhemmat ovat varattomia tai elatussopimukseen perustuvan elatusavun maksaminen laiminlyödyttäen, lapselle voitaisiin maksaa elatustukea.

Lapselle maksettava lapsilisa voidaan myös siirtää maksettavaksi lapsen hoitajalle. Tällöin elatustuki, mahdollinen maksettu elatusapu ja lapsilisa on lapsen muodostaman toimeentulotukilain 3 §:n tarkoittaman perheen tuloa, jotka voidaan ottaa toimeentulotukilaskelmassa huomioon.

Jos elatussopimusta ei saada syntymään, lapselle on myönnettävä toimeentulotukea ja tarvittaessa arvioitava edellytykset sen takaisinperintään elatusvelvollisilta vanhemmilta.

Toimeentulotukilaki ei hyväksy alaikäisen avioliittoa

Alaikäinen lapsi voi oikeusministeriön myöntämällä erivapaudella solmia avioliiton, jos hän asuu itsenäisesti. Tällöin aviopuoliset muodostavat toimeentulotukilain 3 §:n tarkoittaman perheen ja tukea määrättäessä perheeseen kuuluvien henkilöiden tulot ja varat vaikuttavat tuen suuruuteen.

Alaikäinen lapsi ei sen sijaan voi elää toimeentulotukilain 3 §:n tarkoittamassa mielessä yhteistaloudessa avioliittoa solmimatta, ts. solmia avioliittoa. Tätä mieltä oli korkein hallinto-oikeus ratkaisussaan, jossa oli kysymys itsenäisesti asuvasta 17-vuotiaasta lapsesta, joka asui yhteistaloudessa eri sukupuolta olevan henkilön kanssa (KHO 28.11.2001 T 2975).

Sosiaalilautakunta katsoi henkilöiden asuvan yhteistaloudessa avioliitossa. KHO taas katsoi, että toimeentulotukea koskevaa päätöstä tehtäessä 17-vuotias oli vajaavaltainen ja vanhempiensa päätösvalan alainen sekä kuului vanhempiensa elatusvastuun piiriin. KHO:n mukaan lapsi ei ollut elänyt yhteistaloudessa asuvan toisen henkilön kanssa avioliiton omaisissa olosuhteissa toimeentulotuesta annetun lain 3 §:n 1 momentissa tarkoittamassa merkityksessä eivätkä henkilöt siten olleet myöskään muodostaneet perhettä sanotussa lain kohdassa tarkoitettulla tavalla.

KHO totesi vielä, että vanhemmat vastaavat alaikäisen lapsensa elatuksesta kykynsä mukaan, vaikka lapsi ei asu vanhempiensa luona. Jos alaikäinen ei saa toimeentuloaan omista tuloistaan tai varoistaan tai vanhempiensa huolenpidolla, hän on oikeutettu saamaan toimeentulotukea tarpeen mukaan.

Lapsen tulot ja varat

Toimeentulotuki määrätään toimeentulotukilain tarkoittaman perheen tulojen ja varojen sekä menojen perusteella. Perheellä tarkoitetaan lain 3 §:n mukaan yhteistaloudessa asuvia vanhempia, vanhemman alaikäistä lasta ja ottolasta, aviopuolisoita sekä miestä ja naista, jotka elävät avioliiton omaisissa olosuhteissa. Jos lapsi asuu perheessä vanhempansa kanssa, huomioidaan lapsen tulot ja varat tukea määrättäessä.

Lapsella voi olla omia ansiotuloja tai varoja, jotka voidaan ottaa huomioon lapsen perusosaa tai muita perusmenoja vähentävinä tuloina ja varoina. Lapsi voi myös saada eläkettä tai muuta tuloa, jotka otetaan huomioon.

Lapselle maksettava lapsilisa on perheen tulo, joka maksetaan lapsen elatusta varten. Oikeus lapsilisan nostamiseen on nostajaksi ilmoitetun lapsen vanhemmalla tai huoltajalla, jonka huollossa lapsi on. Maksettu lapsilisa ei siten ole lapsen tuloa (esimerkiksi Helsingin hallinto-oikeus 10.10.2006, nro 06/0922/5). Sen sijaan maksettu elatusapu on luonteeltaan lapsen tuloa (vrt. asiakasmaksulain 14 §).

Lapsen pörssiosakkeilla piti kattaa hänen elantomenojaan

Lapsella voi olla myös omia varoja, jotka tulee ottaa huomioon toimeentulotukea määrättäessä.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisussa oli kysymys lapsen isoäidiltään lahjoituksena saamista pörssiosakkeista (KHO 30.12.1999 T 4287). Ne oli säilytetty pankissa lahjan saajan eli lapsen lukuun. Lapsen vanhemmat esittivät perheen toimeentulotukiasian vireillä ollessa lahjanantajan myöhemmin päiväämään todistuksen, jonka mukaan lahjanantaja oli osakkeet lapselle lahjoittaessaan ilmoittanut lahjan ehtona tämän vanhemmille, että osakkeet olivat heti lapsen omistuksessa, mutta käyttö- ja hallintaoikeus oli lapsella vasta, kun tämä oli tullut täysi-ikäiseksi. Lahjoituksella isoäiti oli halunnut tukea lapsen jatko-opintoja.

KHO katsoi, että asiassa ei ollut selvitetty, että tehtäessä aikoinaan notariaattilahjoitusta pankkiin lahjan saajan lukuun ja lahjoituksia sittemmin jatkettaessa talletustoimeksiannon yhteydessä lahjanantajalle eli isoäidille olisi pidätetty oikeus määrätä siitä, mikä oli talletettu. Lahjoitusta oli näin ollen lahjanlupa-lain 4 §:n säännökset

huomioon ottaen pidettävä täytettynä ja omistusoikeus oli siirtynyt lapselle.

Asiassa ei ollut myöskään selvitetty, että pankille annettuun toimeksiantoon olisi liitetty ehto, joka olisi rajoittanut lahjan saajan tai hänen holhoajiensa valtuutta omaisuuden käyttöön tai luovuttamiseen.

KHO:n mukaan ei ollut estettä siihen, etteikö osakkeita olisi voitu ottaa huomioon lapsen varoina laskettaessa toimeentulotukilain mukaisesti hänen toimeentulotuen tarvettaan. Kun otettiin huomioon toimeentulotuen luonne sosiaalihuoltoon kuuluvana viimesijaisena etuutena, pörssiosakkeet olivat sellaisia varoja, joilla oli voitu kattaa lapsen elantomenoja. Näin ollen lapsen perusosa oli voitu jättää pois perheen tukilaskelmasta.

Lapsen ei tarvitse elättää perhettään

Toimeentulotukilain 11 § ja 12 § sisältävät lapsen tulojen ja varojen ”suojasäännökset”. Niiden mukaan lapsen säännöllisiä tuloja tai lapsen varoja ei voida ottaa huomioon tukea määrättäessä siltä osin kuin ne ylittävät hänen toimeentulotukilain 7 ja 7 c §:n nojalla huomioon otettavat menonsa. Alaikäinen lapsi ei ole siten velvollinen kattamaan perheen muiden lasten tai vanhempiensa menoja. Lapsen tuloja ja varoja voidaan ottaa huomioon vain siltä osin, kuin kysymys on lapselle määrättävästä toimeentulotuesta.

Helsingin hallinto-oikeuden päätöksessä oli kysymys lasten eläketulojen huomioonottamisesta perheen asumismenojen kattamiseen (Helsingin HAO 10.10.2006, nro 06/0923/5). Lasten äiti oli katsonut, että lasten eläketuloja ei voitu ottaa huomioon asumismenoissa, vaan niitä voitiin ottaa huomioon vain lasten perusosaa vastaava määrä. Äiti katsoi, ettei lapsilla ollut velvollisuutta kattaa hänelle kuuluvia vuokrasopimukseen perustuvia menoja.

Hallinto-oikeus hylkäsi äidin valituksen ja katsoi ratkaisussaan, että toimeentulotuesta annetun lain 7 §:n nojalla huomioon otettava lapsen osuus asumismenoista – pääluvun mukainen osuus – voitiin ottaa laskelmassa huomioon toimeentulotukilain tarkoittamina lapsen asumismenoina. Hallinto-oikeus katsoi, että laskelmissa oli voitu ottaa huomioon lasten eläkkeet kokonaisuudessaan, koska ne eivät ylittäneet heidän osaltaan lain 7 §:n nojalla huomioon otettavia kuukausittaisia asumismenoja ja perusosamenoja. Korkein hallinto-oikeus ei myöntänyt asiassa valituslupaa.●

Laki lapsen elatuksesta 704/1975
Laki toimeentulotuesta 1412/1997

Lait sekä korkeimman hallinto-oikeuden ja hallinto-oikeuksien ratkaisuja verkossa: www.finlex.fi